

Čínská vojenská hrozba

RUDOLF FÜRST

Každá doba má svůj charakteristický okruh oblíbených témat. Poté, kdy se tak překvapivě rychle rozpadl komunistický blok, dáváje tím (zdánlivě) vyniknout triumfu demokracie, liberální ekonomiky a lidských práv, zůstaly Spojené státy coby vítěz studené války jedinou světovou supervelmocí. S touto proměnou poměru sil v neprospěch rozpadajícího se SSSR i celého východního bloku se současně objevuje posílená Čína, někdejší outsider, ale nadějný „učedník“ v zavádění tržních ekonomických reforem a rodící se regionální velmoc. Úspěch reformního programu Teng Siao-pchinga dával již od 80. let tušit, že ekonomická síla Číny zdaleka neodpovídala jejím obrovským možnostem a v budoucnu se musí projevit, stejně tak jako její přirozená politická váha v Asii. To, že Čína v 90. letech zaujala v představách Západu post mocnosti s nevyzpytatelnými úmysly a s nezvladatelnými ambicemi, a dokonce i možného vyzývatele USA o světovou nadvládu, lze přičíst na vrub celé řady faktorů:

- dramatickému zhoršení mediálního obrazu ČLR ve světě po násilném potlačení studentských demonstrací na náměstí Tchien-an-men a následné vlně represí;
- dočasnému zhoršení americko-čínských vztahů po roce 1989;
- rostoucí ekonomické síle ČLR a její asertivní zahraniční politice;
- vzestupu vojenské síly ČLR, posílení nukleárního a raketového arzenálu (včetně vývoje vlastních mezikontinentálních balistických raket), rostoucímu vojenskému rozpočtu, modernizaci armády, nákupu moderních zbraní;
- stupňování politického nátlaku na Tchaj-wan doprovázenému demonstrativními vojenskými manévry v provincii Fu-tien u příležitosti voleb tchajwanského prezidenta v roce 1996;
- uplatňování teritoriálních nároků na Paracelské ostrovy, souostroví Spratly a Senkaku, stupňování nátlakové politiky vůči některým sousedním zemím;
- šíření jaderných a raketových technologií do problematických zemí;
- politické a materiální podpoře totalitních režimů v KLDR, v Barmě a v Kambodži;
- oživení nacionalistických postojů v Číně napříč téměř celého spektra politických směrů;
- existenci interních vojenských doktrín v ČLR zabývajících se plány na ovládnutí teritoria Jihočínského moře, na invazi na Tchaj-wan a explicitně označujících USA za vojenského nepřítele;
- posilujícímu politickému a ekonomickému postavení čínské armády a její nejasné úloze při stanovování priorit oficiální zahraniční politiky ČLR;
- existenci totalitního politického systému a odlišných kulturních tradic, které vytvářejí obecný základ pro nepřátelské postoje vůči liberálnímu Západu.

OBOUSTRANNÉ ZKLAMÁNÍ PO TRAGICKÝCH UDÁLOSTECH NA TCHIEN-AN-MEN

Násilné ukončení prodemokratických demonstrací na náměstí Nebeského klidu bylo počátkem období všeobecného rozčarování. Ochabla především důvěra v obecně přijímaný axiom předpokládající proměnu autoritativního politického systému v demokratický působením ekonomických tržních mechanismů. V uvolněné atmosféře ČLR 80. let pod vlivem rychlého ekonomického růstu a vzestupu životní úrovně vláda částečně uvolnila cenzuru a připouštěla do té doby nebyvalou otevřenost ve výměně názorů, především však na akademické půdě a na ideologické bázi nutnosti zachování čínské varianty socialismu. V té době se těšily pozornosti i západní liberální ekonomické teorie a jejich protagonisté (např. Milton Friedman) byli v Číně populární. V této dekádě studené války se renomé

ČLR, které v té době bylo o poznání sympatičtější než SSSR před nástupem Gorbačova, jevílo na Západě jako stále příznivější a dávalo podnět k úvahám o vyhlídkách na demokratizaci, které poté posílil i počátek sovětské „glasnosti“. Radikální zvrat v roce 1989 a konec nadějí na uvolnění politických poměrů Číny však vedly k deziluzi na obou stranách. Na Západě dokonale zkompromitovala pekingský režim zpravodajství mezinárodních sdělovacích prostředků o tragédii, zatímco čínské veřejné mínění se naopak s jistým časovým odstupem obrátilo spíše proti Západu. Ukázalo se, že v čínském povědomí existují odlišné priority, než jsou individuální politické svobody, a že možná „demokratizace“ Číny byla interpretována na Západě v jiném kontextu, než jaký v ČLR mohla mít. Nepochybný vliv na šíření protizápadních nálad měla čínská oficiální propaganda, která probouzela nedůvěru k dění v SSSR prostřednictvím zkreslujícího zpravodajství, jež akcentovalo chaos, pokles životní úrovně vlivem liberalizace cen, rozpad státu atd., což údajně zavinilo Gorbačovovo a Jelcinovo vedení neuváženou aplikací liberálních (západních) principů, a současně byla prezentována západní odezva na vnitropolitickou situaci Číny jako zaujatá, zkreslující a nechápající reálnou situaci v Číně. V této souvislosti je však nutné připustit, že zásluhou sdělovacích prostředků dochází k vytváření jistého zjednodušeného a jednostranného obrazu Číny, která tragicky selhává ve splnění elementárních civilizačních kritérií Západu, a tento postoj je současně na obdobné úrovni Číňany opětván.

Oficiální ideologie Pekingu zaznamenala v průběhu 90. let posun, jenž reflektoval změny ve vnitropolitické i mezinárodní situaci. Velmi příznivý vývoj makroekonomických ukazatelů byl spojován s nutností zachovat politickou a sociální stabilitu. Současně však oficiální rétorika neustále zdůrazňovala negativní důsledky „podvratné“ činnosti disidentů, která jde na úkor zájmu celku. Zhoršující se situace v oblasti lidských práv se stala po událostech na Tchien-an-men dalším důvodem ke zhoršení čínsko-amerických vztahů, a to zejména po nástupu nově zvolené Clintonovy administrativy, která učinila problém lidských práv podstatným kritériem pro udělování doložky nejvyšších výhod (MFN). Tato politika nejenže skončila fiaskem, kdy Peking nakonec vždy dosáhl svého, ale současně poskytla čínské propagandě další argument pro tvrzení, že Západ si nepřeje ekonomický rozkvět Číny a že lidská práva jsou jen záminkou k nátlaku. Kritické ohlasy na Západě vůči ČLR živily rostoucí zklamání čínské veřejnosti z neochoty a neschopnosti pochopit čínskou realitu a poskytovaly další argument pro znovu oživující se nacionalismus, který v posledním desetiletí získával vliv u většiny teoretických směrů, a to s výjimkou momentálně ustupujícího liberalismu. Soudobé teoretické spektrum v ČLR od neomaoistů, neokonzervativců (ve smyslu neoautoritářství) až po neokonfuciánce vychází z postmoderního vidění světa, které akceptuje pluralitu rozdílných kulturních hodnot, v níž má své přirozené místo i systém hodnot „asijských“. Tyto teorie nejsou apriorně protizápadní, zdůrazňují však nemožnost realizace západního společenského modelu ve zcela odlišném kontextu čínského prostředí a podporují nutnost autoritativního politického režimu.¹

Obecně je vlna čínského neonacionalismu na Západě považována za projev krize legitimacy moci, jejíž ideologie vycházející z učení marxismu-leninismu, Maa a Tenga se již přežila, a proto se navrací zpět ke starším vrstvám vědomí vlastní identity, s níž se pojí traumata střetu vlastní tradice s realitou moderního světa.² Kromě toho nelze však zapomenout na negativní historickou zkušenost Číny s agresí evropských imperiálních mocností a na pocit ponížení způsobený porážkou v době „opiových válek“ v 19. století a existencí vynucených „nerovnoprávných smluv“. Současně přežívají i tragické vzpomínky na japonskou okupaci Koreje, Tchaj-wanu a Mandžuska a zejména na průběh japonské invaze do Číny v letech 1937–1945.

VOJENSKÉ KONFLIKTY ČLR PO ROCE 1949

Vedle obav z neonacionalistických ambicí Číny se jako podstatnější argumentace jeví výčet přímých účastí ČLR v otevřených vojenských konfliktech, na něž vždy poukazují stoupenci bezpečnostní strategie tzv. „zadržování“ (*containment*). Úvahy o možném agre-

sivním chování Číny v budoucnosti a o nevyhnutelnosti střetu se Západem, respektive s USA jako jeho vůdčí mocností, se projevíly v 90. letech zejména v pracích Samuela Huntingtona *The Clash of Civilisations and the Remaking of World Order*, Richarda Bernsteina a Rosse Munroa *The Coming Conflict with China*, popřípadě i Caspara Weinbergera a Petera Schweitzera *The Next War*.

Skeptici, k nimž podle korejského autora Kim Taeho patří zejména novináři a analytici nečínskému původu, jsou stoupcem tzv. politiky „*deter, contain, constrain*“, avšak oficiální politika Clintonovy administrativy sleduje linii „*comprehensive engagement*“.³

Výčet mezinárodních vojenských konfliktů ČLR od roku 1949 podává následující přehled:

- vstup vojsk ČLR do Tibetu v roce 1950,
- aktivní účast ČLR v korejské válce (1950–1953),
- tchajwanská krize (1954–1955, 1958),
- pohraniční konflikt ČLR s Indií (1962),
- pohraniční konflikt ČLR se SSSR (1969),
- obsazení Paracelských ostrovů (Si-ša čchün-tao) v severozápadní části Jihočínské moře (proti nároku Vietnamu) Čínou,
- střetnutí čínských a vietnamských námořních sil o ostrovy Spratly (Nan-ša čchün-tao) v Jihočínské moři,
- čínsko-vietnamská válka (1979),
- obsazení Mischief Reef v Jihočínské moři námořnictvem ČLR (1995).

Kromě uvedených událostí bývají často předmětem úvah silicí verbální hrozby Pekingu adresované Tchaj-wanu, existence tzv. Bílé knihy z února 2000 a především rozsáhlé manévry pozemních, námořních a leteckých sil Čínské lidové osvobozené armády (ČLOA) v roce 1996 (v době prezidentských voleb na Tchaj-wanu) na území čínské provincie Fu-tien (pevninská část Tchajwanského průlivu), doprovázené demonstrativními výstřely balistických raket směrem k Tchaj-wanu.

VOJENSKÝ POTENCIÁL ČLR

Vojenský potenciál ČLR

2,5 mil. osob podle odhadů z roku 2000.⁴

Nukleární zbraně a ostatní zbraně hromadného ničení

ČLOA má ve výzbroji 400 jaderných válečných hlavic, z toho 20 připadá na mezikontinentální balistické rakety, 230 jaderných hlavic ve výbavě letectva, raketového vojska a ponorek (v působnosti regionu), ostatních 150 jako taktická rezerva (rakety krátkého doletu, letecké bomby a jiné).⁵

ČLOA má k dispozici v současnosti běžný sortiment chemických a biologických zbraní, včetně příslušné techniky nutné k jejich použití.⁶

Balistické rakety

Mezikontinentální balistické rakety (ICBM) DF-5 (Dong Feng [Tung-feng]) – dolet 13 000 km, s dosahem na území USA, Asie a Evropy.

Ve stadiu vývoje jsou další DF-41 s doletem 12 000 km a DF-31 s doletem 8 000 km.

Ve výzbroji námořnictva jsou rakety JL-1 (Ju Lang [Tü-lang], umístěné na ponorkách, dolet 1 700 km, 24 kusů), dále JL-2 (8 000 km, vývoj měl být ukončen v roce 2000).

Rakety středního a krátkého doletu: DF-SA (3 000 km, 50–80 kusů), DF-4 (4 750 km, 20–30 kusů), DF-11 (300 km, 40 kusů), DF-15 (600 km, 200 kusů), DF-21 (1 800 km, 36–50 kusů).⁷

Pozemní síly

1,8 mil. osob.

10 100 tanků (údaj za rok 2000); jde o verze sovětských tanků T-54, T-55, dále T-59 (nejpočetnější – 8 000 kusů), T-69, T-79, T-80 (odklon od původního designu) s modernějším vybavením, T-85, T-90 ve vývoji.⁸

Letectvo

Celkem 4 350 kusů, z toho stíhacích letounů J-6 (respektive Mig-19) 1 900 kusů, J-7 (Mig-21) 720 kusů, J-8 222 kusů, J-11 (respektive Su-27) 55 kusů, Q5 (Mig-19) 440 kusů. Bombardéry H5 (Il-28) 307 kusů a H-6 (Tu-16) 142 kusů.⁹

Námořnictvo

Ponorky třídy ROMEO (z SSSR, 38 v aktivní službě, 30 v rezervě), Ming, Song (Sung) 1 kus (2 kusy ve výrobě), Kilo (z Ruska) 4 kusy; třída Han (Chan) atomová ponorka vlastní výroby (70. léta) 5 kusů.

Křižníky: celkem 21; třídy Sovremenny (ruské, zatím 1 kus), 1 kus třídy Luhai (Lu-chaj), 6 000 t, dále 2 křižníky třídy Luhu (Lu-chu), 4 200 t, 17 kusů třídy Luda (Lu-ta). 36 fregat: 7 kusů třídy Jiangwei (Ťiang-wej), 2 250 t, 28 kusů Jianghu (Ťiang-chu), 1 702 t, 1 kus Jiangdong (Ťiang-tung).

Obojživelné útočné čluny 49 kusů.¹⁰

Raketové čluny, celkem 83 kusů.¹¹

Ačkoli armáda ČLR patří k největším na světě, její technická úroveň založená na výbavě sovětské proveniencí zaostává za západními vyspělými armádami o deset až dvacet let, dokonce i srovnání s armádami sousedních zemí vyznívá nepříznivě. Přesto však během posledních patnácti let bojová připravenost ČLOA výrazně vzrostla po organizační stránce, a to díky nákupům moderních zbraní a technologií ze zahraničí (zejména z Ruska) a díky vyšší úrovni kvalifikace a výcviku.¹²

Právě importy vojenské techniky budí zájem zahraničních pozorovatelů a patří k jednému z podstatných argumentů dokládajících údajně agresivní úmysly ČLR. Přesto je třeba tyto nákupy především posuzovat v souvislosti s modernizací čínské armády coby jedné z priorit Tengova reformního programu „čtvera modernizací“, vyhlášeného v roce 1978. V průběhu 80. a 90. let se pozornost Číny obracela především na posílení námořních a vzdušných sil, které podle Klintwortha v první polovině 90. let ještě nesnesly srovnání ani s Tchaj-wanem. Tentýž autor upozorňuje na fakt, že čínská vojenská modernizace začala na velmi nízké předcházející úrovni. Vojenské akce *Pouštní bouře* odhalily, jaká propast je mezi technologickou úrovní amerických a čínských vojenských sil. Autor cituje Josepha Neye, bývalého zástupce ministra obrany USA, který tuto čínskou úroveň charakterizoval slovy „není zaostalá, je beznadějně zaostalá“.¹³

Nicméně úroveň námořních sil ČLOA se jistě od té doby zvýšila zařazením křižníků Luhu, vybavených řízeními střelami, a fregat Ťiang-wej (též s řízeními střelami). Jde o lodě na podstatně vyšší technické úrovni s lepší výzbrojí než předešlé typy, avšak bez podpůrných elektronických zařízení ESM (*electronic support measures*), ECM (*electronic countermeasures*) a dostatečného protivzdušného zabezpečení, bez nichž jsou v případě útoku nepřítele zranitelné.¹⁴

Vzhledem k nevelkému počtu skutečně funkčních obstarožních ponorek z jejich celkového stavu okolo asi 100 kusů byl nákup ruských ponorek třídy Kilo výrazným přínosem. Dalším podstatným posílením bylo i pořízení ruských křižníků Sovremennyj.

Z vojenskostrategického hlediska je prvořadě důležitou okolností snaha ČLR o získání letadlové lodi. Vzhledem k typům stíhacích letounů ČLOA Su-27 (J-11) a případně J-10

budou pro čínské potřeby podle pramenu IDDS připadat v úvahu rozměrnější lodě o výtlačku 45–50 tisíc t jako ruský typ Kuzněcov, Minsk a Varyag nebo francouzský Charles de Gaulle.¹⁵

V roce 1985 Čína zakoupila australskou vyřazenou letadlovou loď Melbourne, určenou do šrotu, kterou až do roku 1994 studovali čínští specialisté. V roce 1998 byla koupena vyřazená letadlová loď Minsk z bývalé sovětské flotily a byla dopravena z přístavu v Korejské republice k pobřeží u provincie Kuang-tung. Byla údajně určena pro civilní (zabavné) účely. Vzhledem k velmi špatnému technickému stavu je pro vojenské využití bezcenná, slouží však ke studiu technické konstrukce a důvodem jejího zakoupení byla spíše snaha získat spolu s lodí technickou dokumentaci. Za podobným účelem vedla ČLR i jednání se španělskými partnery v roce 1995, avšak bez zřetelných výsledků.¹⁶

Kromě uvedených informací existují zprávy o letadlové lodi Varyag, kterou koupila civilní firma z Macaa pro údajné komerční využití. Kromě toho byla v květnu 2000 zakoupena z bývalé sovětské flotily vyřazená loď Kiev. Očekává se, že budoucí čínská letadlová loď se v plném provozu objeví v roce 2005 a že bude schopna nést 24 stíhacích letounů a pomocné helikoptéry.¹⁷

Další zdroj *The World Aircraft Carrier List* uvádí, že Čína údajně v roce 1999 oznámila počátek stavby vlastní letadlové lodi o výtlačku 48 000 t pro 24 letadel s termínem dokončení v roce 2003, avšak dokončení projektu v tak krátké době se v zahraničí nepokládá za realistické.¹⁸

Výrazným posílením čínského vojenského letectva jsou nákupy moderních stíhaček z Ruska. Po předcházejících pokusech vyvinout vlastní stíhací letouny (J-8, JH-7, J-10/Lavi), trvajících desetiletí a nepřinášejících patřičný efekt, byl shledán import ze zahraničí jako nejlepší řešení. Zpočátku chce ČLR koupit menší množství stíhaček Su-27 (již se stalo, viz výše) a Su-30. V příštím desetiletí se bude v Číně v ruské licenci vyrábět upravená verze Su-27 jako J-11. Očekává se výroba 200 kusů J-11. Pokud ČLR nezíská ještě licenci na typ Su-30, které jsou na vyšší technické úrovni, plánuje se nákup 30–60 kusů stíhaček Su-30. ČLR zcela neopustila záměr vyrábět vlastní stíhací letouny, očekává se pokračování projektu J-8 a JH7 v menších sériích, typ J-10 (na základě izraelských Lavi) má být zařazen do provozu v počtu 300 kusů v roce 2005, a to v závislosti na pokračování výroby J-11 (tj. licence Su-27). Potom by základem stíhacího letectva byly obojí letouny – J-10 a J-11 – mimo dovezených hotových Su-27 a Su-30.¹⁹

Další podstatnou akvizicí je plánovaný nákup několika (jeden až čtyři) letounů AWACS z Izraele.²⁰ O této záležitosti jednala v dubnu 2000 delegace v čele s Ťiang Ce-minem během své návštěvy v Jeruzalémě. Přípravovaný kontrakt však vyvolal značnou pozornost v USA, které na Izrael vyvíjejí nátlak s požadavkem od dodávky odstoupit. Zavedení systémů AWACS, které mohou zaměřit až 60 objektů na vzdálenost 400 kilometrů, by značně posílilo ČLOA na úkor Tchaj-wanu a ostatních sousedních zemí.²¹

Vedle AWACS stojí za pozornost pokrok letectva ČLOA ve zvládnutí doplňování paliva za letu s využitím přízpusobených letounů H-6 (Tu-16) a Y-8 (An-12) pro tyto účely. Tím se spolu s vlastnictvím alespoň jednoho AWACS může podstatným způsobem rozšířit okruh působnosti letectva ČLR za hranice vlastního teritoria.²²

Vedle pozornost nejvíce budících kontraktů na nákup válečných lodí a stíhacích letounů nelze opomenout ani rozsáhlé nákupy radarové techniky (z Ruska), elektronických naváděcích zařízení (z Francie), helikoptér (z Francie a z Ruska), raket SAM, SA-N-7 a SS-N-22 (z Ruska), leteckých řízených střel atd., které podle ročenky SIPRI z roku 2000 byly realizovány zejména v roce 1999 a jejichž přínos pro ČLOA nelze podceňovat.

Teoreticky nejvíce ohroženou zemí ze všech sousedů ČLR je Čínská republika na Tchaj-wanu, pokud by se splnily některé z podmínek (např. vyhlášení nezávislosti), za kterých chce Peking použít vojenskou sílu. Jaké jsou však reálné šance na úspěch? Z vojenského hlediska se podle pramenu IDDS nejčastěji zvažují varianty invaze, úderu balistickými střelami nebo blokáda. V případě pokusu o invazi by ČLR musela nasadit pro-

středky potřebné pro přepravu a vylodění, a to za předpokladu ovládnutí vzdušného prostoru v oblasti Tchajwanského průlivu. Takovou přepravní kapacitou (námořní i leteckou) však ani s využitím civilních dopravních prostředků Čína nedisponuje, nehledě na případné problémy s koordinací a s komunikací. Současná síla čínského vojenského letectva k takovéto akci také není adekvátní, zvláště když Tchaj-wan vlastní 150 kusů stíhaček F-16 a 60 kusů Mirage 2000. Kromě toho povětrnostní a terénní podmínky spíše zvyhodňují obrannou pozici Tchaj-wanu, navíc přípravy tak rozsáhlé akce nelze pro časovou náročnost utajit před pozorností Tchaj-wanu a Spojených států. Nasazení balistických raket proti Tchaj-wanu má také četná úskalí, neboť by pravděpodobně došlo k použití raket DF-15 a DF-11 s konvenčními hlavicemi, jejichž účinek by patrně nedonutil Tchaj-pej kapitulovat (viz např. bombardování Jugoslávie v roce 1999). Vzhledem k tomu, že přesnost zásahů raket není dostatečná, úder vedený na velká města by měl spíše zastrašující efekt, připomínající velkou přírodní katastrofu, jakou např. zažilo hlavní město Tchaj-pej v době zemětřesení v roce 1999. Vzhledem k omezenému počtu raket ve výzbroji ČLOA (několik set) nelze počítat s dlouhotrvající akcí.²³

Nejrealističtější se proto jeví varianta námořní blokády, a to zejména za předpokladu, že početní síla a technická úroveň námořních sil ČLOA podle soudobého trendu porostou. Již současná námořní kapacita je k tomuto účelu dostačující (včetně ponorek, byť moderních, Tchaj-wan má omezené protiponorkové prostředky ASW), navíc lze počítat se zaminováním tchajwanských přístavů. Blokáda by mohla být doprovázena útokem balistických raket.²⁴

VÝDAJE ČLR NA ZBROJENÍ

S modernizací ČLOA a zejména s posilováním námořních a leteckých sil souvisí zvyšování státních výdajů ČLR na tato účely, což je jeden z podstatných argumentů stoupenců názoru o rostoucím čínském nebezpečí. Procentuální podíl výdajů na zbrojení v ČLR od začátku 80. let sice klesl z 8 % hrubého domácího produktu (dále jen HDP) v roce 1981 na úroveň dvou až tří procent HDP v roce 1997, což podle Klintwortha v té době představovalo úroveň srovnatelnou s většinou zemí ASEAN. Nicméně absolutně mohly být čínské výdaje na zbrojení podle různých odhadů (autor cituje v poznámce Geralda Segala z The Institute for Strategical Studies v Londýně) druhé nebo třetí na světě za USA s tím, že zahraniční odhady se podstatně lišily od oficiálních čínských údajů.²⁵ Relativní pokles výdajů v průběhu 80. let byl logickým průvodním znakem rozsáhlého reformního programu čínské vlády, která i přes nutnost modernizace armády kladla důraz především na ekonomické zřetele, v jejichž důsledku bylo nutné provést v ozbrojených silách redukci, konverzi a celkovou racionalizaci.

Od roku 1989 došlo ve srovnání s rokem 1997 k dvoucifernému nárůstu armádního rozpočtu v hodnotách čínské měny (RMB, Jüan), avšak s přihlédnutím k míře inflace reálný růst výdajů nebyl nijak podstatný. Zásadním problémem veškerých komentářů na téma vojenských výdajů ČLR je nedostatek hodnověrných údajů, protože vedle oficiálních čínských zdrojů existuje celá řada výdajů vedených mimo rozpočet. Ročenka SIPRI z roku 2000 uvádí následující údaje.²⁶

Rok	1995	1996	1997	1998	1999
<i>Přiznané výdaje</i>					
v mld. RMB	63,67	72,01	81,26	92,86	104,65
v mld. \$	7,6	8,7	9,8	11,2	12,6
<i>Odhad SIPRI</i>					
v mld. RMB	104,5	124,0	138,7	155,6	166,3
v mld. \$	12,5	13,7	14,9	16,9	18,4
v % HDP	1,8	1,8	1,9	1,9	2,0

Odhady SIPRI uvedené v tabulce se průběžně jeví za každý rok zhruba o polovinu vyšší ve srovnání s oficiálně přiznanými výdaji ČLOA. Nicméně dynamika růstu těchto výdajů vůči HDP od roku 1995 nedokládá žádné alarmující přírůstky.

Přesto Kim Taeho upozorňuje na dvouciferný nárůst za období deseti let od roku 1989 (24,5 mld. RMB) do roku 1998 (90,99 mld. RMB). Ačkoli vychází z poněkud jiných číselných údajů (za fiskální rok 1998/1999 bere oficiální údaj 10,96 mld. RMB), dospívá k závěru, že rozpočtová položka na obranu v takovéto výši je pro vydržování více než dvou a půl milionové armády nedostatečná, a to zvláště v době probíhající modernizace. Způsob financování ČLOA označuje za netransparentní (obtížně bychom hledali autora zastávajícího opačný názor) a odhaduje skutečné výdaje čtyřikrát až pětkrát vyšší, než se v ČLR oficiálně udává.²⁷

Výše uvedené hodnoty výdajů na bezpečnost lze ještě porovnat s hodnotami, které byly publikovány v ČLR v únoru 2000 informačním odborem Státní rady (tj. vlády) v dokumentu Bílá kniha pod oficiálním názvem anglické verze *China's National Defense in 2000*.

Rok	1998	1999	2000
Výdaje celkem v mld. RMB	934,7	1 076,7	1 212,9

Roční výdaje ČLR na obranu v roce 2000 činí 16,6 mld. \$, což představuje 5 % výdajů USA, 30 % Japonska, 40 % Velké Británie, 48 % Francie, 64 % Německa. Podíl v procentech na HDP byl v ČLR údajně 1,31 %, pro srovnání s Francií 2,15 %, s Velkou Británií 2,6 %, s Indií 2,7 % a se Spojenými státy 3 %.²⁸

Otázkou zůstává důvěryhodnost oficiálně přiznaných výdajů na bezpečnost. Pokud čínská strana nechová žádné postranní úmysly, nedostatečná transparentnost výdajů na obranu a jejich matoucí ukrývání do ostatních rozpočtových položek budí vždy spíše podezření.

VOJENSKÁ DOKTRÍNA ČLR

Pokusíme-li se pochopit východiska čínského vojenskostrategického myšlení a chování, musíme vyjít z širšího kontextu. Čínská kultura se vyznačovala usedlým způsobem života a za celou dobu své historie se musela bránit expanzi kočovných národů z vnitrozemí. Vzhledem ke geografickým a přírodním podmínkám se obyvatelstvo Číny soustřeďovalo především v úrodných nížinách podél toků velkých řek a ve východních přímořských oblastech. Nepříznivé podmínky v západním a severním vnitrozemí a trvajících hrozba nájezdů kočovných „barbarů“ neumožňovaly šíření vyspělé „civilizace středu“ tímto směrem. To, že nedošlo k čínské námořní expanzi, ačkoli technologická úroveň této civilizace v mnohém předčila středověkou Evropu, je jednou z fatálních okolností, které patrně předznamenal stagnaci a úpadek této země. Čína za dynastie Ming (1368–1644) měla vyspělou námořní flotilu, která s náskokem před Evropou podnikala objevné cesty do jižních moří tehdejší anglo-nizozemské Východní Indie (tj. do dnešní oblasti Indonésie a Malajského poloostrova), do Indie a k východnímu pobřeží Afriky.

Podle Fairbanka však čínské expedice „neměly objevitelský charakter jako výpravy *Vasca da Gama* nebo *Kryštofa Kolumba*. Vydaly se po cestách, které již dříve znali čínští a arabští kupci... měly především diplomatické poslání, méně se zajímaly o obchod a sotva lze hovořit o pirátských či kolonizačních úmyslech. Vyměňovaly dary, získávaly vazaly a přivázely zpět do vlasti zeměpisné informace a kuriózní poznatky, jako byla například pro Číňany žirafa, pokládána za zázračného jednorožce. Za třetí, a to je nejzvláštnější, roku 1433 oficiální výpravy definitivně skončily. Místo organizace dalších výprav dal... přibližně roku 1479 náměstek ministra války zničit všechny záznamy... Na úsvitu éry mořeplavectví, jež se právě blížila ve světovém měřítku, měla Čína za Mingů potenciálně velký náskok před celým světem, avšak odmítla ho využít. Evropanům trvalo ještě přinejmenším půl století, než vstoupili do éry zámořských plaveb.“²⁹

Tradiční čínská obranná strategie vycházela z nutnosti čelit ohrožení výhradně z vnitrozemí a vzhledem k vojenské síle nájezdníků musela kombinovat ozbrojené akce se sofistikovanou diplomacií, snažící se upevnit vztahy s okolím prostřednictvím úmluv, sňatků, intrik, úplatků atd. Hwang charakterizuje psychologii obranného myšlení dynastické éry jako pasivní, jejímž příznačným výrazem byla stavba Velké čínské zdi.³⁰ S podstatným vnějším ohrožením od moře čínské dynastie nikdy nemusely počítat, a proto nebyly na příchod západních velmocí připraveny.

Čínská tradiční historiografie až do současnosti obvykle interpretuje postoj vlastního národa (respektive kultury) vůči svěmu okolí jako mírumilovný a neexpanzivní. V podobném duchu vyznívá i oficiální propaganda komunistického státu, která vždy připomíná agresi evropských mocností (tzv. „politiku dělových člunů“ v 19. století) a výboje Japonska. Pokud byl čínský stát v historii expanzivní, šlo o expanzi Číňanům vnucenou nečínskými vládci, jak tomu bylo např. v severním státě Liao ovládaném Kiatny (916–1125), později dobytém neméně expanzivními Džurčeny (stát Ťin, 1115–1234), za mogolské dynastie Jüan (1279–1368) nebo za (poslední) mandžuské dynastie Čching (1644–1911). Přesto je třeba tvrzení o čínské mírumilovnosti chápat jako propagandistický fenomén, neboť i expanzivní velmoci obvykle verbálně usilují o mír, navíc pojem mírumilovnosti je v čase a v geograficko-historickém kontextu velmi relativní. Číňané jsou nepochybně podstatně méně bojovni než Japonci a Korejci, nemluvě o srovnání např. se středověkým Mongolskem, avšak i v dynastickém období bychom v čínské historii našli příklady expanzivních výbojů mimo etnické a kulturní teritorium Číny. Příkladem je válečná expedice do Vietnamu za dynastie Čchin (221 př. n. l. – 209 př. n. l.); tažení do Mandžuska, Koreje a Vietnamu, vojenská kontrola oáz podél „Hedvábné stezky“ ve Střední Asii za dynastie Chan (206 př. n. l. – 220 n. l.); expedice do Koreje za dynastie Suej (581–618); výboje do Střední Asie a do Koreje, vytvoření Korejského vazalského státu, protiofenziva proti Arabům do oblasti jezera Balchaš, Alma Aty, intervence do Vietnamu za dynastie Tchang (618–907). Ve všech těchto případech šlo výhradně o etnicky čínské dynastie. Pokud však jde o vztah Číny k moderním západním evropským mocnostem, k Japonsku, k Rusku (SSSR) a k USA, měly její strategické obranné úvahy jistě defenzivní charakter. Od 19. století byla oslabená Čína v pozici bránícího se státu (nepočítaje nezdařený pokus udržet Koreu v roce 1894) a k vojenské expedici mimo hranice státu došlo poprvé až za komunistické vlády.

Po druhé světové válce v 50. letech maoistický režim na základě historických poznatků z dynastické éry i z vlastní zkušenosti z republikánské éry a pod vlivem Sovětského svazu definoval svou moderní vojenskou doktrínu. Ta se vyznačovala prioritou leninsko-maoistické ideologie, využitím vlastních válečných zkušeností z partyzánského boje proti čankajškovskému režimu a japonským okupantům a důrazem na mobilizaci lidových mas. Koncept Maovy „lidové války“ vycházel ze sovětského modelu dlouhotrvajícího konfliktu velkého rozsahu s nasazením velkého množství živé síly. Kromě přeceňování lidského faktoru (počítající i s velkými ztrátami) nad technickým tato doktrína využívala některé tradiční strategické postupy, jako je např. těžit z výhody územní rozlohy, vlákat nepřítele hluboko na vlastní území a praktikovat partyzánskou válku.³¹ Z obavy před napadením od SSSR a od USA v dobách *kulturní revoluce* nechal Mao budovat v těžko dostupných horských oblastech na severozápadě a jihozápadě předsunuté obranné jednotky, které měly být nezávislé na centrálním zásobování a působit jako nárazníkové zóny v případě napadení státu.

K podstatné redefinici čínské vojenské doktríny došlo po nástupu reformního vedení Teng Siao-pchinga. Konec 70. let znamenal nejen významný zvrat ve vnitropolitické situaci ČLR, kdy porážka maoistického „*gangu čtyř*“ uvolnila cestu k moci pragmatické politice tržních reforem, ale došlo i k podstatnému posunu v čínsko-amerických vztazích a ke zmírnění napětí se Sovětským svazem po předchozí krizi z konce 60. let. Maoistická doktrína totální války se již jevila jako přežitek, neboť jediným původcem strategické

hrozby zůstal teoreticky SSSR, disponující moderními vojenskými prostředky, k jehož zadržetí bylo nutné vybudovat moderní jednotky, disponující alespoň stejně moderní konvenční technikou a dislokované převážně v blízkosti severních hranic. V 80. letech úroveň sovětsko-čínských vztahů dovozovala získat čas na modernizaci a redukcí ČLOA a omezit rozpočet na obranu s ohledem na prioritu ekonomických reforem. Dochází proto ke změnám v organizaci čínské armády a k rušení nadbytečných regionálních útvarů. V důsledku úsporných ekonomických opatření armáda (respektive její privilegované složky) získává dokonce oficiální povolení k nejrůznějším ekonomickým aktivitám od omezeného samozásobování potravinami až po podnikání všeho druhu. Přestože cílem ambiciózního programu „čtyř modernizací“ přijatého v roce 1978 bylo především nastartovat ekonomický růst, budování moderní armády se stalo jednou z jeho priorit (tj. ekonomika, zemědělství, věda a technika, obrana). Čínské strategické myšlení samozřejmě reflektovalo nutnost věnovat pozornost nově vzniklé situaci. Zasedání Ústřední vojenské komise (ÚVK), nejvyššího stranického vojenského orgánu, v roce 1985 definovalo novou strategii v moderních podmínkách omezené války, vycházející z obecných postulátů předchozí maoistické doktríny o neútočení, pokud Čína nebude sama napadena, a o připravenosti hájit svou územní integritu a vnitropolitickou stabilitu v případě nepokojů, demonstrací, konfliktů s národními menšinami atd.³²

Strategie dlouhodobého konfliktu velkého formátu byla opuštěna, což umožnilo početní redukcí ČLOA o 1 mil. osob, bylo rozhodnuto o reorganizaci ve prospěch menších útvarů (včetně zřízení jednotek rychlého nasazení) a o přizpůsobení logistiky. Podstatnou změnou s důsledky pro současnost byla priorita rozvoje námořních sil a v návaznosti na ni i posílení letectva. S důrazem na námořnictvo se mění doposud pasivní obranná strategie Číny explicitně směrem k aktivní obraně a k posunutí těžiště strategické doktríny za hranice státu. Motivem k tomuto významnému posunu byla existence územních sporů s některými zeměmi sdružení ASEAN a s Tchaj-wanem o neobydlené ostrovy v oblasti Jihočínského moře (s Vietnamem, s Malajsií, s Indonésií, s Filipíny a s Brunejí), které mají strategicky významnou polohu pro kontrolu obchodních námořních cest a v jejichž blízkosti byla objevena ložiska ropy a zemního plynu. Dále jde pochopitelně o problém Tchaj-wanu a o celkovou strategickou ochranu přístavů a klíčových oblastí při východním pobřeží. Je příznačné, že na tvorbě nové vojenské doktríny se podílel generál Liou Chua-čching (Liu Huaqing), tehdejší místopředseda ÚVK a současně vrchní velitel námořních sil. Moderní námořní doktrína si klade za cíl vytvoření třífázové zóny pro potřeby aktivní obrany a zajištění dostatečného manévrovacího prostoru pro aktivní obranu podél 18 000 km dlouhé hranice čínského námořního teritoria o ploše 3 mil. km², představujícího asi jednu třetinu území pevninské Číny.³³

Nová doktrína se zabývá také teoretickou eventualitou použití síly proti Tchaj-wanu, pokud by došlo např. k vyhlášení jeho nezávislosti. Značná pozornost je věnována variantám boje o souostroví Spratly, kde se zvažují možnosti invaze, blokády nebo obrany již obsazených ostrovů. Vzhledem k velmi nevhodným podmínkám pro umístění jednotek na těchto malých ostrůvcích (8 km² pevniny, respektive ostrůvků a útesů, na celkové ploše souostroví 240 000 km²)³⁴ je zdůrazňována nutnost posílit čínskou flotilu na letadlové lodě, stejně jako v případě tchajwanského konfliktu, při němž je nutné počítat s přítomností americké Sedmé flotily.³⁵

S odkazem na výše zmíněné zvyšování vojenského rozpočtu, nákupy ponorek, elektroniky, raket, stíhacích letounů (zejména Su-30, určených pro letadlové lodě) a zejména na pokusy o získání letadlové lodi je třeba konstatovat, že obavy jižních sousedních zemí a Tchaj-wanu nejsou nijak neopodstatněné. S faktem, že se Čína stala regionální vojenskou velmocí, musí počítat také Indie, která poukazuje na rostoucí vojenskou spolupráci ČLR s Barmou. ČLOA poskytuje Barmě materiální a odbornou pomoc (prodej lodí typu Chaj-nan, podílí se na výstavbě pobřežních radarových stanic, poskytuje odborné poradenství) výměnou za přístup k barským přístavům pro čínské lodě. Rovněž Malajsie toto ší-

ření čínského vojenského vlivu pokládá za nebezpečný precedens, který ČLR nejen umožňuje vojenskou špionáž, ale současně získává přístup do Indického oceánu přes Bengálský záliv a Andamanské moře a současně i k Malackému průlivu, klíčovému úseku námořní obchodní cesty do jihovýchodní Asie a na Dálný východ.³⁶

Operace v Panském zálivu v roce 1991 potvrdila existující trend ve vedení moderních válek směrem ke konfliktům omezeného rozsahu za použití vyspělé moderní techniky. Tím se současně potvrdil nejen fakt, jak velmi současné ozbrojené síly Číny ve srovnání se Západem kvalitativně zaostávají, ale i přesvědčení politického myšlení v ČLR, že po skončení studené války USA zůstaly jediným světovým hegemonem, který pod záminkou humanitární pomoci a ochrany demokracie chce kdekoli na světě prosadit své zájmy díky vojenské přesile. S rozpadem bipolárního systému a s rozdělením SSSR na nástupnické státy však navzdory technologickému opoždění přichází příležitost Číny využít posun mocenské rovnováhy v Asii ve svůj prospěch a zaujmout post regionální velmoci. Čínská politická a vojenská moc začíná být zřetelná, jak předchozí vývoj již naznačoval, především v oblasti Jihočínského moře.

O tom, že ČLR chce své záměry realizovat, svědčí vybudování „rybářského přístřešku“ v roce 1995 na útesu Mischief Reef v souostroví Spratly. Jde o fotograficky zdokumentovaný komplex betonových budov, vybavený komunikačním satelitem, radarem, palebným zařízením a přistávací plošinou pro vrtulníky.³⁷ Vedle Číny všechny zbývající země (s výjimkou Bruneje) vznášející nárok na souostroví Spratly mají na tomto teritoriu zřízena svá vojenská stanoviště a ČLR není jediným účastníkem občasných drobných incidentů (viz např. incident mezi filipínskými rybáři a vietnamským vojenským člunem v lednu 1999 či malajská okupace filipínského Erica Reef v červnu 1999, přestřelka mezi Vietnamci a Filipinci v říjnu 1999).³⁸ Čínská strana i přes opakovaný nárok na Spratly jevila ochotu k diplomatickým jednáním, avšak pouze na bilaterální bázi, tedy nikoli prostřednictvím sdružení ASEAN, aby problém „nebyl internacionalizován“. Podle pramenu Jane's tak zůstává řešení v nedohlednu, zatímco trvající průtahy vedou k závodům ve zbrojení s přetrvávající potenciální hrozbou v nehorším případě přerůst do ozbrojeného konfliktu.³⁹

Podstatným mezníkem ve vývoji čínské vojenské doktríny byla intervence sil NATO v Kosovu a bombardování Jugoslávie v roce 1999. Čínské vidění problému se od oficiální západní verze podstatně lišilo, neboť především kladlo důraz na nenarušitelnost státní suverenity, byť by šlo o snahu třetí strany zastavit etnické čistky a o následnou humanitární katastrofu. Akce NATO byly tedy interpretovány jako otevřený projev agrese vůči suverénnímu státu, stejně jako v případě kuvajtské krize v letech 1990–1991, avšak v atmosféře doznívající tragédie Tchien-an-men. Z potřeby vymanit se z diplomatické izolace a s ohledem na jednání o MFN se Peking nakonec rozhodl neuplatnit právo veta v Radě bezpečnosti OSN. Dreyerová upozorňuje na to, že se v chování Pekingu projevují obavy, aby se podobné ozbrojené akce, vedené z humanitárních důvodů, nestaly precedentem pro zahraniční intervenci při řešení budoucích možných krizí na území ČLR v důsledku činnosti etnických „separatistů“ (Tibetanů, Ujgurů, dále uvádí i případ Tchaj-wanu). Zároveň události spojené s kosovskou krizí Pekingu jasně ukázaly, že výzbroj západních států se díky technologickému pokroku stále zlepšuje. Kromě toho v případě Kosova Spojené státy tentokrát obešly Radu bezpečnosti OSN, kde se dalo očekávat veto Číny a Ruska, a rozhodly se pro řešení prostřednictvím NATO, což podnítilo Peking k úvahám, že „industriální západní demokracie opět konspirovaly za účelem vnutit zemím třetího světa americký hodnotový systém“.⁴⁰ Válka v Kosovu vyvolala v ČLR mnoho diskuzí o budoucí vojenské strategii, jejíž experty Dreyerová dělí zhruba do tří názorových skupin. První z nich jsou stoupenci již známé maoistické „lidové války“, kteří vycházejí z předpokladu, že materiální zaostalost ČLOA nemusí být rozhodujícím faktorem v boji se zdatnějším nepřítelem. Zkušenosti z Jugoslávie ukázaly – jak míní některé stati v čínském odborném tisku –, že lze vzdorovat technické přesile i s minimální výbavou, neboť Srbům se podařilo sestřelit deset letadel, včetně pověstného F-117 (Stealth), a několik řízených střel. Je

možné se inspirovat jejich příkladem a využívat lidských štítů, mírových shromáždění, koncertů a jiných masových akcí k odvrácení bombardování. I s omezenými prostředky protivzdušné obrany je možné donutit letectvo nepřítele k aktivitě ve velkých výškách a na velké vzdálenosti, což snižuje efektivnost jeho zásahů. Současně platí, že dlouhotrvající válka narušuje bojovou morálku nepřítele a kompromituje ho politicky. ČLR se údajně může bránit i pomocí podzemních tunelů a krytů, budováním maket letišť vojenských stanovišť, radarových stanic atd., a tím mást nepřítele. Jiný recept se inspirovuje starobylými čínskými strategiemi a doporučuje proti hi-tech výbavě agresora použít alternativní prostředky. Jde např. o použití kouřových clon k odvrácení laserem naváděné bomby od cíle, infračervenými paprsky řízené střely lze zmást ochlazováním ohrožených míst postřikáním vodou, vojáky lze promísit s civilisty, popřípadě lze využívat elektronických triků atd.⁴¹

Druhou názorovou skupinu tvoří stoupenci modernizace ČLOA, kteří pokládají za nezbytné držet krok se světovým trendem. Tuto skupinu, která je významným exponentem zvyšování výdajů na zbrojení, ovšem rozděluje názor, zda prioritou má být letadlová loď, nebo silná ponorková flotila. Otázka vlastnictví letadlové lodi se mimo praktické zřetele a zejména finanční aspekt současně stává věcí národní hrdosti, která staví na symbolickém významu.⁴²

Třetí názorová skupina nepokládá za realistické snažit se poměřovat se s úrovní NATO a pomýšlet na narušení jeho hegemonie, současně však ani není třeba mu ustupovat. Závod ve zbrojení by se mohl stát pro Čínu pastí, která by mohla ohrozit ekonomický rozvoj země. V hongkongském tisku byl publikován i názor, že zničení čínského zastupitelství v době náletů na Bělehrad mohlo být součástí provokace, která má ČLR vlákat do léčky zbrojení, do něhož údajně v minulosti upadl Sovětský svaz.⁴³ Pro strategii této skupiny je charakteristický názor, že ČLOA by měla prozatím vystačit se současným zbrojením arzenálem, který není dostatečně efektivně využíván, a vyhnout se nadměrným finančním výdajům. Velké rezervy skupina shledává též v kvalitaci velicích důstojníků, kteří by měli prostřednictvím vysokoškolského vzdělání dosáhnout vysokého stupně odborných znalostí. Využití technických prostředků Číny by mělo efektivně směřovat na zranitelná místa nepřítele. Lze tedy např. čínskými lasery vyřadit z provozu nepřátelské satelity nebo nasadit viry do soupeřových computerů. Pro ČLR nemusí být nezbytné za každou cenu investovat do technických inovací, ale je třeba vycházet z reálných podmínek a z místních specifik.⁴⁴

Jakkoli nám mohou některé strategické úvahy připadat bizarní, čínská strana může mít pod dojmem událostí v Perském zálivu a v Jugoslávii jistý pocit vlastní nedostatečnosti a ohrožení. Je však třeba mít na zřeteli, že šíření podobných teorií je tradiční doménou části vojenské elity, zatímco v praktické politice a zejména v diplomacii takovéto úvahy nemusejí být relevantní. Tím spíše, že výše zmíněné strategické úvahy neberou v úvahu, do jaké míry je vůbec útok USA a jejich spojenců proti ČLR reálný.

POLITICKÝ VLIV ČLOA

V čínské tradici patří představitelé armády ke společenské elitě. V moderní čínské historii je politické dění spjato s vlivem ozbrojených sil. Např. po pádu poslední dynastie byl vrchní velitel armád Jüan Š'-kchaj strůjcem převratu, během něhož byl v roce 1913 zavražděn Sung Ťiao-žen, zakladatel a první předseda Kuomintangu, který se po vítězství v parlamentních volbách ucházel o post premiéra. Diktátor Jüan poté parlament rozpustil a v roce 1916 se nechal jmenovat císařem. Po jeho nezdařeném pokusu o znovunastolení císařství se místní vojenští velitelé zmocňují nadvlády na regionální úrovni v tzv. době „vlády militaristů“. Jejich moc byla do jisté míry potlačena vítězným tažením Čankajška a ustavením kuomintangské vlády v Nankingu v roce 1928, avšak za cenu značných politických i ekonomických ústupků.⁴⁵

Vítězství komunistických povstalců v občanské válce utvrdilo tradici politického vlivu armády. Jako projev určitého odlivu moci armády lze chápat dosud nejasné události spo-

jené se smrtí maršála Lin Piaa (Lin Biao), jenž byl očekávaným nástupcem Mao Ce-tunga a rozhodným odpůrcem politiky sblížení se Západem. Jeho odstranění v roce 1971 se odehrálo v době tajných jednání H. Kissingera s Čou En-lajem (Zhou Enlai), která připravovala senzační zvrat ve vývoji čínsko-amerických vztahů v roce následujícím.⁴⁶

O modernizaci a redukci armády v době Tengových reforem bylo již napsáno výše. Tehdejší okolnosti vedly k nutnosti úspor ve výdajích na obranu. Bylo proto oficiálně povoleno fungování vojenských zemědělských farem pro potřeby samozásobování. Ústřední vojenská komise v 80. letech poskytovala armádě celou řadu privilegií, která umožňovala komerční využití vojenských kapacit (dopravní prostředky, sklady, vojenské přístavy a letiště), přednostní čerpání úvěrů, konverzi vojenských výrobních kapacit na civilní účely, přístup k těžbě surovin a samozřejmě i export zbraní a vojenské techniky. Ekonomické vojenské aktivity dosáhly ve druhé polovině 80. let v podstatě neomezené šíře a začaly se vymykat jakékoli kontrole. Vojenské podniky dokonce samy ztrácely přehled o svých finančních záležitostech a nebyly ani schopny evidovat zakládání vlastních vedlejších firem. Docházelo ke zneužívání pravomocí, ke korupci, k pašování, k daňovým únikům, ke spekulacím s devizami a k hýření, které se nepodařilo skrývat před pozorností veřejnosti. Řada autorů poukazyvala na propojování části vojenských struktur s místními regionálními elitami stranických funkcionářů a podnikatelů do mocných klik, vedených vlastními ekonomickými zájmy. Do jaké míry mělo silné postavení části vojenských špiček politické pozadí, můžeme zatím jen spekulovat. Např. Che Pching (He Ping), zeť Teng Siao-pchinga, byl v čele jednoho z největších vojenských obchodních koncernů Poly Group Corporation (Pao Li [Bao Li]), zabývajícího se mj. exportem zbraní (získaných za výhodné státní ceny), který byl údajně spojován se skandálem při ilegálním vývozu zbraní do USA.⁴⁷

Když se po 15. sjezdu Komunistické strany Číny potvrdilo postavení Ťiang Ce-mina v čele vedení, došlo souběžně i k určitým personálním změnám ve prospěch proreformních sil. Týkalo se to i Ústřední vojenské komise, jejímž předsedou zůstal generální tajemník strany Ťiang, ale místopředsedové generál Liou Chua-čching spojený s tzv. podnikatelskou klikou a generál Čang Čen (Zhang Zhen) odstoupili. Na jejich post nastoupili generál Č' Chao-tchien (Chi Haotian), stoupenec Ťianga, a generál Čang Wan-nien (Zhang Wannian), podporovaný odstupujícím generálem Liou. Zdá se tedy, že jmenování místopředsedů bylo kompromisním řešením a že přechod moci na Ťiang Ce-mina po smrti patriarchy Teng Siao-pchinga byl armádou akceptován. Podle Joffeho však zřejmě pozice Ťianga ve vztahu k armádě byla slabší ve srovnání s diktátorským Maem i se silným Tengem. Důvodem byla jednak nedostatečná prestiž Ťianga v armádě a jednak to, že jej bývalí místopředsedové ÚVK – generálové Liu Chua-čching a Čang Čen – zastíňovali.⁴⁸

Do jaké míry se nyní změnila autorita Ťianga v armádě, zatím není jasné. Jeho postavení jistě musel zkomplikovat zákaz vojenských ekonomických aktivit, jenž byl vydán v roce 1998. Byly učiněny organizační změny, které mají zpřetrhat obchodní vazby v armádě a nastolit přísnější kontrolu shora. Exportéři zbraní budou pod dohledem speciální komise a armáda bude zbraně i příslušnou techniku pořizovat za tržní ceny, tedy nikoli zdarma, jak tomu bylo v předchozí době. Nová nařízení redukující prostor pro ekonomické aktivity ČLOA byla v zahraničí pozitivně hodnocena jako krok k normálnímu stavu, tedy k omezení privilegií armády a k omezení možnosti vzniku paralelních mocenských struktur. I přes zákaz podnikání v armádě jsou však povoleny jisté výjimky pro vojenské podniky leteckého a strojírenského průmyslu a pro výrobce komunikačních technologií a computerů, ovšem jejich činnost bude přísněji kontrolována. Současně byla vláda nucena zrušeným podnikům (asi 30 000 subjektů, jejichž celkové roční příjmy činily odhadem 1–3 mld. \$) poskytnout příslušné finanční kompenzace v hodnotě 2 mld. \$.⁴⁹

Přímý politický vliv armády je v současné době institucionálně dán existencí Ústřední vojenské komise, která má sedm členů a jejíž trojčlenné vedení již bylo uvedeno výše. Mimo ní existuje Ministerstvo obrany, které vede generál Č' Chao-tchien. Oba místopředsed-

dové ÚVK – generál Č' Chao-tchien a generál Čang Wan-nien – jsou zastoupeni v dvaadvacetičlenném politickém byru Komunistické strany Číny. Generál Č' Chao-tchien navíc ještě zastává post člena vedení Státní rady (tj. nejvyššího státního exekutivního úřadu).⁵⁰ Podle Joffeho existuje ještě zvláštní skupina, která politickému byru předkládá návrhy pro zahraniční politiku a v níž má ČLOA minimálně jednoho zástupce.⁵¹ Kromě zmíněných zastoupení nemá ČLOA jiné institucionální vazby na tvorbu zahraniční politiky, jež je v působnosti politického byra a Ministerstva zahraničí. Pouze nepřímý vliv v tomto směru však mají generálové ve výslužbě, kteří si v čínské tradici osobních konexí a patronátů udržují vlivné pozice. Jejich hlas je obvykle slyšet v krizových momentech vztahů s Tchaj-wanem a s USA.⁵² Jsou to právě generálové ve výslužbě a mladí důstojníci, kteří se nejčastěji veřejně domáhají použití síly proti Tchaj-wanu. K této ultranacionalistické vrstvě patří i tzv. „princové“, potomci prominentních rodin, kteří nezdávka využívají svého postavení pro vlastní obchodní zájmy, v jejichž důsledku mají někteří z nich napjaté vztahy s představiteli Ministerstva zahraničí.⁵³

V čínském hierarchickém společenském systému sice hraje armáda významnou roli, ale jak uvádí Joffe: „... *armáda může svůj politický vliv uskutečňovat jako královůvrc, ale nikoli přímým uchopením moci.*“⁵⁴ Na jiném místě pak tento autor uvádí, že čínská armáda je hierarchickou a disciplinovanou organizací, která se jako celek nemůže projevat politicky. Na rozdíl od vysloužilých generálů, kteří již nemají co ztratit, důstojníci v činné službě reprezentují postrevoluční a více profesionální generaci, méně dychtivou jít do války.⁵⁵

Čína si počíná v záležitostech národní bezpečnosti leckdy tajnostkářsky, jindy naopak vzbudí pozornost svými nacionalistickými rétorickými projevy, které kontrastují s chováním západní politické kultury, jež – vedena svou vlastní logikou – se na mediální úrovni snaží interpretovat domnělé čínské ambice. Ze západního pohledu nestandardní a netransparentní chování čínské armády je potom nepochybně dalším důvodem, proč chovat vůči Číně podezření. Pokud se v některém státním zřízení ozbrojené složky bezprostředně podílejí na politickém rozhodování, není jistě problém tento fakt dříve nebo později konkrétně doložit. V případě ČLR takové přímé důkazy nejsou známy.

PŘEDSTAVUJE ČÍNA REÁLNOU VOJENSKOU HROZBU?

Otázka bezpečnosti v Číně tradičně vyvažuje problém vnitřní stability a soudržnosti státu s potenciálním ohrožením zvenčí. Po skončení studené války, po znatelném zlepšení čínsko-ruských vztahů, po dosažení dohod o nenarušitelnosti státních hranic s nově vzniklými středoasijskými státy (Kyrgyzstán, Kazachstán, Tádžikistán) a s Ruskem a po uzavření „strategického partnerství“ se Spojenými státy neexistuje v současné době bezprostřední ohrožení ČLR zvenčí. Určitým neuralgickým bodem mohou být přetrvávající územní spory s Indií, nelibost Indie z čínsko-pákistánské vojenské spolupráce a vývoj indického jaderného potenciálu.

Souběžně se západními zvěstmi o čínské hrozbě dochází k integraci dříve do sebe uzavřené a monopolizované čínské ekonomiky do světové globální struktury a přijetí ČLR do Světové obchodní organizace (WTO) je již nezvratné. Od skončení *kulturní revoluce* a od nástupu pragmatických sil v Číně je politika tržních reformů a otevření se světu praktikována nepřetržitě a její pokračování mohou zpomalit jen potíže s restrukturalizací státního průmyslového sektoru a s ním související sociální napětí, popřípadě snad i potíže finančního systému. Ekonomický růst v Číně se stal vnitropolitickou prioritou, která má kompenzovat krizi legitimacy komunistické vlády. Sociální populismus v ideologii je nahrazen oživujícím nacionalismem. Soudobé politické teorie v Číně odmítají demokratizaci jako destabilizující faktor, avšak neodmítají již západní liberalismus jako takový. Co se osvědčilo na Západě, však podle nich nemůže být v Číně realizovatelné.

ČLR se zdá dostatečně zaměstnána svými vnitřními problémy s prelidněním, regionalismem, ekonomickými reformami, etnickými menšinami, sociální nestabilitou, ekologií a bojem s byrokracií a s korupcí. Případný vojenský konflikt by svým významem musel

realistickým Číňanům vyvážit jím vyvolané vzniklé problémy. Zvažujeme-li proto eventualitu čínské vojenské agrese, je třeba vyjít z existujících možností. K těm patří zejména značná strategická zranitelnost v důsledku koncentrace obyvatel do velkých měst v přímořských nížinách a nedostatečná infrastruktura. O technické úrovni vojenských ozbrojených sil již bylo napsáno výše. Současná obranná kapacita ČLR disponuje i jadernými zbraněmi a balistickými raketami, včetně mezikontinentálních. Předpokládáme-li existenci jaderných zbraní jako prostředku k odstrašení, zatímco reálně je použití pouze prostředků konvenčních, zdá se nejpravděpodobnější konflikt se sousedními zeměmi o nadvládu v Jihočínském moři nebo riskantní dobrodružství v Tchajwanském průlivu, které by však mělo spíše propagandistické motivy. V případě Tchaj-wanu by válka měla dalekosáhlé politické i ekonomické konsekvence a nejspíše by vedla k intervenci USA, které na základě mezinárodní dohody Tchaj-wanu garantují bezpečnost (tzv. *Taiwan Relations Act*). Ekonomické sankce, úbytek zahraničních investic a válečné výdaje by v době nutné k reformě finančního systému ČLR přišly v tu nejméně vhodnou dobu. Nicméně země sousedící s ČLR, které nepatří k jejím favoritům a jejichž strategické zájmy jdou na úkor čínských, musejí jistě počítat s velmi asertivní politikou ze strany velmi sebevědomého souseda.

Odhad strategického chování by měl brát na zřetel také čínské historické tradice a stereotypy. Číňané bývají v přístupu k silovým řešením velmi pragmatičtí a pečlivě zvažují jejich efektivnost. Jak uvádí Kim, Čína se zřídka pokouší dobývat území cizích států, a to s výjimkou Tchaj-wanu a ostrovů v Jihočínském moři, na něž vznášá nároky. Podle jím citovaného Davida Shambaugh: „Čína je v bojích velmi vybíravá. Všeobecně se pouští do boje se slabšími soupeři, soustřeďuje své síly tam, kde jsou vyrovnané nebo kde má přesilu, bojuje krátce a poté se stáhne a prohlásí se vítězem. Čína se také pouští do trestných výprav, ve kterých zaujímá stanovisko »obraného protiútok« proti agresorovi. Čína obyčejně válčí o území a v zájmu nároku na suverenitu.“⁵⁶

Krátké vojenská konflikty s Indií, se SSSR a s Vietnamem, včetně šarvátek s Tchaj-wanem a se zeměmi ASEAN, tomuto stylu odpovídaly, určitou výjimkou byla v 50. letech Maem osobně prosazovaná intervence v Koreji. V otázkách interpretovaných jako věc národní suverenity a územní integrity (Tibet, Ujgurská autonomní oblast Sin-ťiang, Tchaj-wan) je však ČLR nekompromisní.

Po ústupu SSSR z masmediální globální role „říše zla“ může totalitní Čína do jisté míry nahradit toto uprázdněné místo. ČLR se však od bývalého SSSR v mnohém směru liší. Je především kulturně a etnický homogenní. Nemá expanzivní univerzálně použitelnou ideologii, její současný nacionalismus oslovuje především vlastní obyvatelstvo a krajany žijící v zahraničí. Sovětský svaz navzdory své nevalné ekonomické úrovni byl schopen politicky i vojensky expandovat, držet krok v rozvoji vědy a techniky a disponoval relativně vyspělou vojenskou technikou. Čínský model je ekonomicky racionálnější, ale je sterilní, neinvenční, technologie musí získávat nákupem nebo špionáží. Čína je navenek silná, uvnitř však není dostatečně stabilní a tradičně vyčerpává vlastní energii na udržení vnitřní rovnováhy a hierarchie. Sovětský systém byl založen vůči Západu antagonisticky, čínský vztah k Západu je v ekonomickém ohledu pragmatický, v politické rovině (zejména v rétorice) ambivalentní. Ekonomický růst ČLR nelze realizovat bez zahraničního kapitálu, bez moderních technologií a bez přístupu na světové trhy. Její ekonomický rozvoj je nerovnoměrný. Tuto danost připouští i část soudobých neomaoistů.⁵⁷ Čína může jen obtížně expandovat mimo hranice své kultury. Intelektuální kontext čínské kultury je obtížně pochopitelný a nepřenosný (na Západ, do islámského světa, do Indie, do zemí Afriky a Latinské Ameriky), v Asii je čínský vliv vyvažován dynamickým Japonskem. Naproti tomu západní liberální demokracie nabízí svody globální konzumní kultury, vyšší životní standard, dokonalejší legislativní a institucionální základ pro moderní ekonomiku, vládu zákona a v Číně dosud nedoceněný a nepochopený přepych lidských práv.

Pokud je možnost otevřené čínské agrese až na výjimky málo pravděpodobná, problém nutnosti vyvažující vojenskostrategické architektury pro sousední země, jako je Japonsko, oba korejské státy, Rusko, Indii a středoasijské státy, však zůstává stále otevřený.

Možnost vytvoření protizápadní aliance Číny a Ruska je relativizována oboustrannou historickou zkušeností z doby čínské republiky z 20. let a z éry 50. a 60. let. Po předchozích peripetích nejsou vzájemné vztahy prosty oboustranné ostražitosti, a pokud by obě regionální velmoci neupadly do izolace, což v případě americké politiky vůči Číně i Rusku věru nehrozí, byla by strategie sbližování obou zemí proti Západu politicky a ekonomicky neefektivní.

¹ Blíže viz Fürst, Rudolf: Oživení čínské nacionalismu v 90. letech. Recenzní esej. Mezinárodní vztahy, rok 2000, číslo 4, s. 103–116.

² Blíže viz např. Pye, Lucian W.: How China's Nationalism Was Shanghai'd. In: Unger, Jonathan (ed.): Chinese Nationalism. Contemporary China Papers, Australian National University, 1996. Viz též Fitzgerald, John: The Nationales State: The Search for the Nation in Modern Chinese Nationalism. In: tamtéž.

³ Viz Kim, Taeho: A Reality Check: The „Rise of China“ and its Military Capability toward 2010. The Journal of East Asian Affairs, summer/fall 1998. Seoul, Korea: The Institute of East Asian Affairs, 1998, s. 324.

⁴ Viz Moore, Frank W.: China Military Capabilities. Cambridge: Institute for Defense and Disarmament Studies (IDDS), June 2000, s. 3.

⁵ Viz tamtéž, s. 1–2. Viz též International Ballistic Missiles. FAS (Federation of American Scientists), 3. 11. 2000, www.fas.nuke/guide/china/theater/index.html.

⁶ Blíže viz Chemical and Biological weapons. FAS, 3. 11. 2000, www.fas.org/nuke/guide/china/cbw/index.html.

⁷ Viz Moore, Frank W.: cit. dílo, s. 1–2. Dále též International Ballistic Missiles, cit. dílo.

⁸ Viz Moore, Frank W.: cit. dílo, s. 3–4.

⁹ Viz PLAAF Equipment. FAS, www.fas.org/nuke/guide/china/agency/plaaf-equip.htm. Viz též Moore, Frank W.: cit. dílo, www.comw.org/CMP/fulltext/idschina.html.

¹⁰ Viz Moore, Frank W.: cit. dílo, kapitola Naval Vessels, s. 6. Dále viz PLA Navy Facilities. FAS, www.fas.org/man/dod-101/sys/ship/row/plan/index.html.

¹¹ Viz PLA Navy Facilities, cit. dílo.

¹² Viz Kim, Taeho: cit. stať, s. 344.

¹³ Originální znění: „... not just obsolete – it was hopelessly obsolete“. – Klintworth, Gary: China: Status Quo or Regional Threat. The Journal of East Asian Affairs, summer/fall 1998. Seoul, Korea: The Institute of East Asian Affairs, 1998, s. 371–372. Citace se však vztahuje k situaci na začátku 90. let.

¹⁴ Viz Kim, Taeho: cit. stať, s. 345.

¹⁵ Viz Moore, Frank W.: cit. dílo, s. 8.

¹⁶ Viz Chinese Aircraft Carrier Ideas, Projects and proposals, <http://warships1.com/Chinese-carriers.htm>, s. 1–5.

¹⁷ Viz PLA Navy Facilities, cit. dílo. Viz též Moore, Frank W.: cit. dílo, s. 8.

¹⁸ Viz World Aircraft Carriere List: China, www.hazegray.org/navhist/carriers/china.htm.

¹⁹ Viz Moore, Frank W.: cit. dílo, s. 5.

²⁰ Viz tamtéž, s. 5.

²¹ Viz Izrael neustoupil USA a chystá prodej systému AWACS Číně. Hospodářské noviny, 13. 4. 2000.

²² Viz Moore, Frank W.: cit. dílo, s. 6–7.

²³ Viz tamtéž, kapitola Potential Chinese Uses of Armed Force against Taiwan, s. 9.

²⁴ Viz tamtéž.

²⁵ Viz Klintworth, Gary: cit. stať, s. 369–370.

²⁶ Viz SIPRI Yearbook, 2000. Oxford, rok 2000, s. 246.

²⁷ Viz Kim, Taeho: cit. stať, s. 335–336.

²⁸ Viz National Defense Construction Structure and Organization of the Armed Forces. China's National Defense in 2000, s. 3 a 4, www.fas.org/nuke/Guide/china/doctrine/cnd0010/china-001016wp3.htm.

²⁹ Fairbank, John F.: Dějiny Číny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 161–162.

³⁰ Viz Hwang, Byong-moo: Changing Military Doctrines of the PRCH: The Interaction Between the People's War and Technology. The Journal of East Asian Affairs, winter/spring 1997. Seoul, Korea: The Research Institute of International Affairs, 1997, s. 223.

³¹ Viz Kim, Taeho: cit. stať, s. 338. Tento faktor hrál podstatnou roli (mimo německou okupaci SSSR ve druhé světové válce) v průběhu čínsko-japonské války, kdy vstup Japonska do konfliktu velkého rozsahu v Číně v roce 1937 předem odsoudil vyhlídka Japonska k nezdaru. Do té doby Japonsko postupně okupovalo oblasti Mandžuska a Čína se válce vyhýbala. Právými mistry v teorii a praxi vedení partyzánské války byli ovšem komunisté. V tomto umění se zdokonalovali od 30. let v boji proti kuomintangskému režimu a proti japonským okupantům.

³² Viz Hwang, Byong-moo: cit. stať, s. 231–236.

- ³³ První zóna teritoria je v dosahu operujících ponorek, druhá zóna v působnosti křižníků, třetí nejbliže pro dělové čluny. Viz Hwang, Byong-moo: cit. stať, s. 237–239.
- ³⁴ Viz Jane's, A Code of Conduct for the South China Sea? October 27, 2000, www.janes.com/regional-news/asia-pacific/news.
- ³⁵ Viz Hwang, Byong-moo: cit. stať, s. 240.
- ³⁶ Viz např. Lintner, Beril: Burma: Enter the Dragon. *Far Eastern Economic Review* (FEER), December 22, 1994, s. 22–24. Viz též Lintner, B.: Burma Road. FEER, November 6, 1997, s. 16–17.
- ³⁷ Viz Jane's, cit. dílo. Viz též Sprately Islands Scrapbooks, 11. 9. 2000, s fotografiemi převzatými od Reuters, www.actionworks.org/guides/frlinks/spratly-pics.htm.
- ³⁸ Viz Jane's, cit. dílo.
- ³⁹ Viz tamtéž, s. 10.
- ⁴⁰ Dreyer, June Teufel: The PLA and the Kosovo Conflict. Strategic Studies Institute (SSI), Army War College, Carlisle, May 2000, s. 4–5. <http://carlisle-www.army.mil/usassi/welcome.htm>.
- ⁴¹ Viz Dreyer, June Teufel: cit. dílo, s. 8–9. Autorka se odvolává zejména na vojenské periodikum armádní deník Jiefangjun bao (Tie-fang-tün pao), v případě podzemních úkrytů čerpá dokonce z agentury Xinhua (Sin-chua).
- ⁴² Viz tamtéž, s. 10–12. Viz též Hwang, Byong-moo: cit. stať, s. 256–260.
- ⁴³ Viz Dreyer, June Teufel: cit. dílo, s. 13. Autorka čerpá z článku PLA Must Prepare to Fight a World War, uveřejněného v hongkongském listu Sing-tao ti-pao (Star Island Daily), May 28, 1999, s. B14, známého svými vazbami na Peking, dále i z článku Beware of Arms Race When Building a High-Technology Army, Čching-pao, Hongkong, September 9, 1999, s. 50–51.
- ⁴⁴ Viz tamtéž, s. 14.
- ⁴⁵ Bližší viz Fairbank, John F.: cit. dílo, s. 287–292 a 323–333.
- ⁴⁶ Viz např. Bakešová, Ivana: Taiwan, Jiná Čína. Havířov – Praha: Nakladatelství Petr Pavlík, 1992, s. 79–81.
- ⁴⁷ Viz Fürst, Rudolf: Ekonomické aktivity čínské armády. *Mezinárodní politika*, rok 1998, číslo 5, s. 28–30.
- ⁴⁸ Viz Joffe, Ellis: How Much Does the PLA Make Foreign Policy? China Rising: Nationalism and Interdependence. London: International Institute of Strategic Studies, 1997, s. 56.
- ⁴⁹ Viz např. PLA Business Activities Fraught with Abuses. *Inside China Mainland*, No. 11, 1988. Viz též Stand-Down Order. *Far Eastern Economic Review* (FEER), August 6, 1998. Viz rovněž Out of Business. FEER, August 6, 1998.
- ⁵⁰ Viz internetové stránky CIA, www.cia.gov/cia/publications/chiefs.38html.
- ⁵¹ Viz Joffe, Ellis: cit. dílo, s. 58.
- ⁵² Viz Dreyer, June Teufel: cit. dílo, na s. 5 s odvoláním na Kwan, Daniel: Hawks' Gethering Urges Steps to Guard Against Ünholly Alliances'. *South China Morning Post*, Hong Kong, April 15, 1999. Seminář za účasti odborníků na mezinárodní vztahy a bezpečnost během intervence NATO v Kosovu vedl generál Siung Kuan-kai (Xiong Guankai), zástupce náčelníka generálního štábu ČLOA, známý názorem, že pokud USA budou vojensky bránit Tchaj-wan, ČLR by neměla váhat použít jaderné zbraně proti americkým městům, jako je např. Los Angeles.
- ⁵³ Viz Joffe, Ellis: cit. dílo, s. 59–63.
- ⁵⁴ Originální znění: „... the military are likely to exercise political influence as king-makers, not by taking over power directly.“ – Tamtéž, s. 64.
- ⁵⁵ Viz tamtéž, s. 65.
- ⁵⁶ Originální znění: „China is very selective in the fights it picks. It generally fights weaker opponents, concentrates its forces where its has theater equivalence or superiority, and generally fights briefly and then withdraws and proclaims victory. China also engages in punitive conflicts, where it takes a righteous stand of fighting a just »self-defense conterattack« against an aggressor. China usually fight wars over territory and claimed sovereignty.“ – Kim, Taeho: cit. stať, s. 356. Cit. dle Shambaugh, David: *Chinese Hegemony over East Asia by 2015*, s. 24.
- ⁵⁷ Viz Fürst, Rudolf: Oživení čínského nacionalismu v 90. letech, cit. stať, s. 111.